

กรรมะใกล้มือ

สุตต ๓

ความว่างจากตัวตน



พุทธ
ทาส
ภิกขุ

ชุดธรรมะ ๙ ตา

สุญญตา

พุทธทาสภิกขุ

ISBN 978-616-93803-7-5

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕

จำนวน ๒,๕๐๐ เล่ม

การบรรยาย อบรมพระนวกะในพรรษา ปี ๒๕๒๗

วันที่แสดง ๒๑ กันยายน ๒๕๒๗

รหัส 2115270921130

ถอดเสียง เลดี คานियो

ตรวจทาน กรชนก ชิดไชยสุวรรณ

บรรณาธิการ นันทวัฒน์ ศุภราวาพงษ์

พิสูจน์อักษร กลุ่มงานจดหมายเหตุ

กราฟฟิก Art and Soul

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด โทร. ๐ ๒๕๐๑ ๙๕๐๑

จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดย มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิตยมรดิฟสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

สมทบหนังสือ

โทร. ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

[cgs@bia.or.th](mailto:cds@bia.or.th)

ไลน์ไอดี @codhammaspace



ธรรมทาน กับ การทำหนังสือ

ที่ใครจะรู้ว่า ต่างกันอย่างไร ลองแยกเล่มหนังสือ ออกดู จะเห็นว่า มีอยู่สองอย่าง คือ กระดาษที่พิมพ์ กับ ความรู้ หรือคุณธรรมที่ดี ที่บรรจุในหนังสือเล่มนั้น. การ ทำหนังสือ ย่อมหมายถึง การหาความรู้ ด้วยเอาตามตามตัว การ พร้อมทั้งการหากระดาษ และ ~~กระดาษ~~ ^{งาน} ในกรณี หนังสือหนึ่ง อย่างก็พอ ทั่วไป.

ส่วนการ ธรรมทาน ย่อมไม่เป็นอย่างนั้น ความรู้ นั้นให้เปล่า ก็ดีแล้ว, ส่วนกระดาษ หรือ วัสดุ นั้น ที่ใคร ตามรู้ นั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่นเดียวกับกระดาษที่ ใคร ให้ไปแจกจ่ายพระที่วัด. ขอคืน เพราะคน ต้องไปแจกจ่าย อีกหลายครั้ง! จนกระทั่งถึงวัดที่วัด.

งานธรรมทาน มักถูกมองว่าเป็นการทำหนังสือไป. ขอจบพิจารณาด้วยดี ทั้งสองอย่าง, จะได้เห็นใจ กันดี, และร่วมมือกันดี.

สารบัญ

บทปัจจุเวกษณ์คือหัวใจ	๗
สุญญตาวิหาร	๑๑
ชั้นที่ ๕ ไม่ใช่ตัวตน	๑๕
ความยึดถือมาจากไหน	๑๙
จิตว่างมาจากไหน	๒๓
เรื่องที่เก็บปิดไว้ เรื่องที่ห้ามไม่ให้สอน	๒๕
สุญญตา อนัตตา อิทัปปัจจยตา ตถตา	๒๙
การยึดถือในภายนอก การยึดถือในภายใน	๓๕
ความว่าง จิตว่าง การรู้ด้วยตนเอง	๓๙
ธาตุปัจจุเวกษณ์ปาฐะ	๔๕

หัวใจพุทธศาสนา คือ เรื่องไม่มีตัวตน

สิ่งเหล่านี้ เป็นสักวาธาตุตามธรรมชาติเท่านั้น,
กำลังเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เบื้องนี้จ,

...

มิได้เป็นสัตว์ะอันยั่งยืน, มิได้เป็นชีวะอันเป็นบุรุษบุคคล,
ว่างเปล่าจากความหมายแห่งความเป็นตัวตน,

บทปัจจุเวกษณ์คือหัวใจ

วันนี้จะพูดเรื่องสุญญาตา ซึ่งมันก็คาบเกี่ยวเนื่องไปถึงเรื่อง อนัตตา ตถาตา ด้วยเป็นธรรมตา เพียงแต่ขอให้ตั้งใจฟังในฐานะ เป็นเรื่องสุญญาตา

เมื่อภิกษুবวชใหม่ถูกจำกัดให้ศึกษาเรื่องที่เป็นเบื้องต้น หรือ อย่างน้อยก็ตรงกลางของพุทธศาสนา ดังที่ระบุไว้ในหนังสือนวโกวาท เล่มแรกเรียนวินัย เล่มที่ ๒ เรียนธรรมวิภาค เล่มที่ ๓ เรียนคิทธิปฏิบัติ แล้วก็สึก แล้วเรื่องเหล่านั้นก็เป็นเรื่องเบื้องต้นนี้ผมเห็นว่าเรียนได้เอง หรือว่าสอนกันอยู่สำหรับผู้ที่จะไปสอบราชภัฏฯ หรือว่าธรรมศึกษา ก็ตาม ก็เลยไม่พูด ไม่พูดเรื่องอย่างที่มีอยู่ในนวโกวาท หรือในระดับ นั้น และก็มาพูดถึงเรื่องสุญญาตา ซึ่งเป็นเรื่องระดับสูงสุดในพระพุทธ ศาสนา หรือบางคนก็จะเห็นว่ามันเป็นเรื่องไม่มีเหตุผลเสียแล้วที่มา

พูดเรื่องสุญญาตากับผู้ที่บวชพรรษาเดียว

และขนบธรรมเนียมที่เขาถือกันมา มันก็ดูว่าจะเป็นเรื่องห้ามเสียด้วยซ้ำไป ห้ามพูดเรื่องโลกุตตระ เรื่องหลุดพ้น เรื่องสุญญาต เรื่องอนัตตา เรื่องปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น แก่ผู้บวชใหม่ หรือบวชเพียงพรรษาเดียว นั่นนะเพราะเขาถือหลักว่ามันสูงเกินไปไม่ควรเอามาพูดกับภิกษุบวชใหม่และบวชพรรษาเดียว นี้เราก็เลยเป็นคนดี เป็นคนดี ผืน แหวกแนวความนิยมหรือประเพณีที่เขาถือกันอยู่ แต่เรื่องนี้ฝ่ายผมผู้พูดนี่ไม่เป็นไร ก็ไม่รู้สึกว่าเสียหายอะไร เพราะต้องการจะให้ผู้บวชทุกคนเข้าถึงหัวใจของพุทธศาสนา ไม่ใช่วิ่งเลาะอยู่ตามริมรั้ว แต่จะให้ไปถึงศูนย์กลางซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ดังนั้นจึงพูดเรื่องนี้

แต่อยากให้ทราบว่ ขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ ก่อนหน้านี้นะ ก่อนมีการเรียนนักธรรมนี้ มีสิ่งที่น่าสนใจหรือสะดุดใจอยู่บางเรื่อง คือ เมื่อมีผู้มาอยู่วัดเพื่อจะบวช เรื่องแรกที่เขาให้เรียนก่อนอื่นทั้งหมด เป็นเรื่องหัวใจของพุทธศาสนาชั้นสูงสุด คือ บทปัจจุเวกขณั ยะถาปัจจุจะยัง ปะวัตตะมานัง ที่คุณเอามาสวดกันอยู่นั้นแหละ อันนั้นนะเขาจะให้เรียนก่อนเรื่องใดๆ หมดสำหรับผู้เข้ามาบวช ก็แปลว่าพอเข้ามาถึงก็เอาหัวใจชั้นลึกสุดของพุทธศาสนาให้เลย

เรื่องศีล เรื่องสิกขาบท เรื่องไหว้พระสวดมนต์ ค่อยเรียนทีหลัง เรื่องแรกจะเรียนเรื่อง ยะถาปัจจุจะยัง ปะวัตตะมานัง ซึ่งเป็นเรื่อง

อนัตตา และสุญญตา อย่างยิ่ง ขอร้องให้ไปสังเกต ศึกษา ทบทวนดู จากบทสวดอันนั้น หรือถ้าเอามาสวดกันอยู่ก็ดี ให้ทบทวนความหมาย ของบท *ยะถาปัจจะยัง* นี้ให้ดี ๆ จะพบหัวใจของพุทธศาสนา มันคล้าย กับว่าเขาให้หัวใจของพุทธศาสนายึดถือไว้เป็นหลัก ที่นั่นมันก็รวนเร ไม่ได้ จะเลื่อนเปื้อนเป็นอย่างอื่นก็ไม่ได้ ถ้าได้ยึดถือบทนี้เป็นหลักอยู่

นิสัสสโต นิชชีโว สุญโญ นะ *ยะถาปัจจะยัง* *ปะวัตตะมานัง* *ธาดุมัตตะเมเวตัง* นั้นเป็นแต่เพียงสักว่าธาดูตามธรรมชาติ เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนืองนิจ *นิสัสสโต* มิใช่สัตว์ *นิชชีโว* มิใช่ชัวะ *สุญโญ* ว่างจากความหมายแห่งตัวตน

ก็แปลว่า **หัวใจพุทธศาสนา**คือเรื่องไม่มีตัวตน นี่เป็นเรื่องที่จะต้องเข้าใจ รู้ไว้ แล้วก็... รู้ไว้ กำหนดไว้จนตลอดชีวิต มันเป็นเรื่องหัวใจพุทธศาสนาทั้งหมดที่จะต้องกำหนดไว้จนตลอดชีวิต และมันก็ไม่เฉไปหาลัทธิอื่น ลัทธิภายนอกผิดๆ ถูกๆ ได้หรอก ถ้ายังรักษาความรู้เรื่องสุญญตาไว้ได้ละก็เป็นอันว่ายังอยู่ในใจกลางของพุทธศาสนา

นี่พูดปรับความเข้าใจกันเสียบ้างว่า ผมกลายเป็นแหวกแนว หรือดี้อ ต่อความนิยมขนบธรรมเนียมประเพณีที่เขาจะให้เรียนอย่างไร สำหรับพระบวชใหม่ บวชพรรษาเดียว นี่ผมกลายเป็นให้เรียนเรื่องหัวใจสูงสุดของพุทธศาสนา แล้วก็เรียกว่าเรื่องสุญญตา

พระอรหันต์ทั้งหลายท่านมีชีวิตอยู่ด้วยสุญญตาวิหาร
คือมีจิตใจที่ว่างจากความหมายแห่งตัวตน

สุญญตาวิหาร

เกี่ยวกับข้อนี้ ต้องรู้ไว้ด้วยว่ามันแทนกันได้นะ เรื่องสุญญตา เรื่องอนัตตา เรื่องตถตา เรื่องอิทัปปัจจยตา มันแทนกันได้ ใจความของมันก็สำคัญอยู่ที่สุญญตา เพราะว่ามันเป็นเรื่องเกี่ยวกับความทุกข์ หรือความดับทุกข์โดยตรง

พระอรหันต์ทั้งหลายท่านมีชีวิตอยู่ด้วยสุญญตาวิหาร คือมีจิตใจที่ว่างจากความหมายแห่งตัวตน จากความรู้สึกว่าตัวว่าตนอยู่ตลอดเวลาในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสยืนยันว่าท่านอยู่ ฆ่าเวลา ผ่านเวลาไปตลอดเวลาด้วยสุญญตาวิหารเหมือนกันแหละ บางทีก็เรียกมหาสุญญตาวิหาร บางทีก็จะเรียกมหาบุริสวิหาร ก็ได้ มหาสุญญตาก็สุญญตาอย่างใหญ่หลวง มหาบุริสวิหารก็คือธรรมะเป็นเครื่องอยู่ของมหาบุรุษ ซึ่งมหาบุรุษในที่นี้หมายถึง

พระอรหันต์ พระพุทธเจ้า ซึ่งท่านมีชีวิตแต่ละวันๆ ผ่านไปด้วย
สุญญตา ฟังดูไม่ค่อยรู้เรื่องใช่ไหม แต่ขอให้ฟังต่อไปจนได้รู้เรื่อง

คำว่า สุญญตา ตามตัวหนังสือก็แปลว่าความว่าง สุญญะแปล
ว่าว่าง ตาแปลว่าความ สุญญตาก็ความว่าง คำว่าความว่างนี้เข้าใจ
ผิดได้ง่าย และเป็นผลร้ายได้ด้วย เป็นมิจจาทิฐิ เป็นไม่มีอะไรไปเสีย
เลยก็มี เป็นมิจจาทิฐิฆนินตถิกาทิฐิ คือถือว่าไม่มีอะไรเลย มันก็
กลายเป็นเรื่องผิด พุทโดยสรุปว่า มันมี มันมีทุกอย่างแหละ แต่ไม่มี
อย่างใดที่จะเป็นตัวตนได้ ทุกอย่างว่างจากตัวตน

ไม่ได้พูดว่าทุกอย่างไม่มี ไม่ใช่ และก็ไม่ได้พูดว่าทุกอย่างมี แต่
ว่าทุกอย่างนั้นมันเป็นอนัตตามากกว่า ถ้าว่าทุกอย่างไม่มี ก็ไม่มีอะไร
เสียเลย มันก็บอกอยู่ในตัวแล้วว่าเป็นไปไม่ได้ ถ้าทุกอย่างมี ก็มีอย่าง
ที่มีใช่เป็นตัวเป็นตน ก็มีอย่างอิทัปปัจจยตา คือหมุนไปๆ ๑ ตามเหตุ
ตามปัจจัยปรุงแต่งไป เปลี่ยนแปลงไป ตามเหตุตามปัจจัย มันมีอยู่
ในลักษณะอย่างนั้น ถ้าจะพูดว่ามี แต่ถ้าพูดให้ถูกต้องท่านก็พูดว่า
ไม่มีเหมือนกัน คือไม่มีตัวตนเหมือนกัน

แต่ที่นี้มันพูดไม่ได้โดยส่วนเดียวว่ามีหรือไม่มี พุทธศาสนาไม่
นิยมพูดโดยส่วนเดียว “มี” สุดโต่งไปทางมีก็ไม่ถูก “ไม่มี” สุดโต่งไป
ทางไม่มีก็ไม่ถูก ก็บอกว่า มีแต่สิ่งที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ไม่ใช่
ตัวตน คือมีแต่ไม่ใช่ตัวตน

ถ้าพูดกันตามภาษาธรรมดา เมื่อไม่ใช่ตัวตนมันก็ไม่ควรจะเรียกว่ามี มันก็เคียงกันไม่รู้จบ เพราะคำว่า "มี" มันต้องมีอะไรที่เป็นเหตุความหมายแห่งตัวตนถึงจะเรียกว่ามี เพราะสิ่งที่มีมันก็คือตัวตน
ที่นี้ว่าเมื่อ "ไม่มีตัวตน" ว่าไม่มีตัวตนมันก็เท่ากับบอกว่าไม่มี แต่ก็ไม่ถูก เพราะมันมีสิ่งที่กำลังเปลี่ยนเป็นสายไหลเขียวเป็นเกลียวไปตามเหตุตามปัจจัยของมันอย่างนั้น นั่นแหละคือความมีของสิ่งเหล่านั้น ชี้ไม่ทันชี้ไม่ถูกว่าตรงไหนมี เพราะมันเปลี่ยนเรื่อย ชี้ไม่ทันเสร็จ มันเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นเสียแล้ว

ฉะนั้นจึงพูดตามแบบพูดของพุทธศาสนาว่า มีแต่อิทัปปัจจยตา คือจะไม่พูดว่าสิ่งทั้งปวงมี และก็ไม่พูดว่าสิ่งทั้งปวงไม่มี แต่พูดว่ามันมี แต่อิทัปปัจจยตา คือสิ่งที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยปรุงแต่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือว่าตัวตนของคนเิง ดังนั้น ถ้าพูดว่ามี ๆ มันก็เป็นคำพูดของคนเิง ส่วนไม่มี ๆ ก็มันเป็นคำพูดของคนที่ไม่ดูให้ดี ไม่ดูให้ดี ไม่เห็นอะไรเสียเลย

บทสูตรมันก็มีว่า สิ่งทั้งปวงเหมือนกัน สิ่งทั้งปวงมี สิ่งทั้งปวงไม่มี และพูดอย่างชั้นสูงก็ไม่ถูกทั้งสองอย่าง สิ่งทั้งปวงจัดว่ามีก็ไม่ได้ ไม่มีก็ไม่ได้ มีแต่กระแสปรุงแต่งของอิทัปปัจจยตาที่ไหลไปเรื่อย มันก็เลยบอกไม่ถูกว่า ควรจะบอกว่ามีดีหรือไม่ดี

ถ้าพูดอย่างตรงไปตรงมา มันก็ควรจะพูดว่ามีแต่กระแสแห่ง

การปรุงแต่งของอิทัปปัจจยตา ที่เห็นสิ่งใดเป็นการปรุงแต่งไหลเรื่อย
อย่างนั้น มันก็ไม่มีการจับฉวยเอาสิ่งนั้น คือไม่ยึดถือสิ่งนั้น ไม่จับ
ฉวยสิ่งนั้น โดยความเป็นตัวตน เมื่อจิตไม่จับฉวยสิ่งใดโดยความเป็น
ตัวตน นั้นเขาเรียกว่าจิตมันว่าง ถ้าจิตไปจับฉวยสิ่งใด โดยความเป็น
ตัวตน เราก็เรียกว่า จิตมันไม่ว่าง คำว่าไม่ว่าง มันก็คือปรุงแต่งและ
ก็เป็นทุกข์ ถ้าจิตมันไม่จับฉวยสิ่งใดโดยความเป็นตัวตน มันไม่ปรุง
แต่งและไม่เป็นทุกข์

ขันธ ๕ ไม่ใช่ตัวตน

ทีนี้สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความจับฉวยยึดถือก็คือสิ่งทั้งปวงนั้นแหละ พุดโดยสมมติก็คือ โลก โลกนี้ ทุกสิ่งในโลก เป็นที่ตั้งความยึดถือว่าตัวตน นี่ถ้าพุดโดยสมมติ โลกนี้คือตัวตน ทีนี้ถ้าพุดโดยบัญญัติที่ฉลาดขึ้นมาหน่อย ก็พุดโดยบัญญัติว่า ขันธทั้ง ๕ นั้นแหละเป็นที่ตั้งแห่งความจับฉวยว่าเป็นตัวตน

เรื่องขันธ ๕ นี้ก็ได้พุดกันมาพอสมควรแล้ว ถ้าปล่อยให้ลืมนเสียแล้วก็ลำบากเองนะบอกให้รู้ เรื่องขันธ ๕ นี้ควรจะแม่นยำ อยู่เป็นหลักสำหรับการศึกษาทุกเรื่อง เพราะว่ามันไม่มีอะไรนอกจากขันธ ๕ จะพุดว่าโลกทั้งปวงก็ได้ ไม่มีอะไรนอกจากขันธ ๕ ร่างกายก็เรียกว่ารูปขันธ เป็นความรู้สึก ก็เรียกว่าเวทนาบ้าง สัญญาบ้าง เป็นความคิด ก็เรียกว่าสังขาร ที่ทำการรู้แจ้งทางอายตนะก็เรียกว่าวิญญาณ มันมีเท่านั้น ให้รู้ว่าสิ่งทั้งปวงมันมีเพียงขันธ ๕ ให้เข้าใจไว้อย่างนี้ ในโลก

ทั้งหมดนี้ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ เขาก็จัดเป็นรูปขันธ์ อยู่ในพวก
รูปขันธ์ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ หรือที่ว่าง เป็นรูปขันธ์ เป็นรูป
แล้วมันจะมีอะไรเหลือละเพราะว่าในโลกนี้ ทางฝ่ายวัตถุมันไม่มีอะไร
นอกไปจากที่ประกอบไปด้วยธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม และ
อากาศธาตุ มีรูป เป็นรูปขันธ์

ที่นี้ส่วนทางฝ่ายจิตใจ เป็นเวทนาเมื่อรู้สึกสุขหรือทุกข์ เป็น
สัญญาเมื่อสำคัญมันหมายความว่าเป็นอย่างไร เป็นสังขารเมื่อคิดนึกว่า
อย่างไร เป็นวิญญานเมื่อรู้แจ้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันก็
เลยหมดเหมือนกัน ในบรรดาจิตใจและความรู้สึกของจิตใจนี้มันมีอยู่
ได้เพียง ๔ อย่างเท่านั้น รวมกันเป็น ๕ อย่างแล้วมันก็เลยรวบรวม
อมความหมด เป็นทุกสิ่ง ดังนั้นรู้เรื่องขันธ์ ๕ ไว้ให้ดี ๆ มีความสำคัญ
มากแหละและทุกเรื่องที่จะอธิบายให้ลึกลงไป แล้วก็อาศัยเรื่องขันธ์
๕ นี้เป็นหลัก

ผมสังเกตดูคำสอนฝ่ายมหายาน พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน แม้
มันจะแตกต่าง วิเศษ พิเศษ แตกต่างไปไกลคนละอย่าง ก็ในที่สุด
มันก็ยังเหมือนกันอยู่เรื่องหนึ่งคือเรื่องขันธ์ ๕ มิใช่ตัวตน แม้จะเป็น
มหายานที่ว่าไกลออกไปลิบลับแล้ว มันก็ยังไม่พ้นจากเรื่องขันธ์ ๕
มิใช่ตัวตน แม้ที่สุดแต่ในกายเซน ที่ถือว่าดีที่สุดของฝ่ายนั้น มันก็ยัง
เน้นที่ขันธ์ ๕ มิใช่ตัวตนเหมือนกัน สูตรสำคัญของนิกายเซนทุกสูตร
แหละไปจบเรื่องเห็นขันธ์ ๕ มิใช่ตัวตนทั้งนั้นเลย

ดังนั้นเรื่องขันธ์ ๕ มิใช่ตัวตน นี้เป็นหัวใจทั้งหมดทั้งของฝ่าย

เถรวาทอย่างพวกเราและทั้งของฝ่ายมหายาน อย่างฝ่ายจีน ฝ่ายญี่ปุ่น และแม้พุทธศาสนาคิดใหม่ เช่น นิกายเซน นี่มันไม่ใช่ของเดิม มันก็ไม่ใช่มหายาน มันก็ไม่ใช่เถรวาท เขามาเรียกตัวเองว่านิกายเซนกัน อยู่ มันก็ถอดเก็บเอามาจากของเดิม นิกายอื่นของเดิมที่มันมีอยู่ทั้งเถรวาท ทั้งมหายาน เอามาเป็นคำสอนที่รวบรัดรุนแรง เรียกว่าคำสอนอย่างเซน ฝรั่งเขาเรียกว่า *newly develop* นิกายเซนนะไม่ใช่ของเก่า ไม่ใช่ *Orthodox* ไม่ใช่พวกมาแต่เดิม เป็น *newly develop* เพราะว่าเขาเพิ่งจัดเพิ่งปรุงทำขึ้นวางรูปแบบขึ้นเมื่อไม่นานนี้ สัก ๑,๐๐๐ ปี เห็นจะได้ เกิดขึ้นในประเทศจีน

นี่ก็เพื่อจะรู้ว่าเป็นอย่างเถรวาทก็ดี อย่างมหายานก็ดี อย่างของใหม่ ๆ เช่นเซนพวกนี้ก็ดี มันก็ไม่พ้นไปจากให้เห็นขั้น ๕ เป็นอันดับ จะใช้คำอย่างอื่นแปลก ๆ อย่างไม่รู้ คำที่ยืนเป็นหลักก็เรื่องขั้น ๕ เป็นอันดับ

อย่างคำสอนของฮวงโป้นั้นเป็นเรื่องว่าง ก็ขั้น ๕ มันว่างจากตัวตน ก็เน้นในเรื่องว่าง คำสอนของเว่ยหลงเน้นในหน้าตาตั้งเดิม เมื่อจิตไม่ยึดถือว่าตัวตน จิตมันว่างอยู่ นั่นนะคือหน้าตาตั้งเดิม เป็นของจุดหมายปลายทางของคำสอนอย่างเว่ยหลง ถึงพวกอื่น คนอื่นชื่ออื่น ซึ่งเป็นเครือ ๆ เดียวกันนี้ก็เหมือนกันทั้งนั้น ไปเอาความว่างไม่ยึดมั่นถือมั่นในขั้น ๕ นั่นเป็นจุดสูงสุดทั้งนั้น บรรลุถึงที่นั่นก็บรรลุถึงที่สุด

เพราะฉะนั้นเราควรจะรู้ว่า หัวใจของพุทธศาสนาไม่ว่าชนิด

โหนดที่ยังเป็นพุทธศาสนายู่ละก็ จะต้องพูดเรื่องขันธ ๕ เป็นอนัตตา หรือเป็นสัจธรรม คือเป็นของว่าง ว่างจากตัวตนเพราะเป็นเพียง กระแสแห่งการปรุงแต่งเปลี่ยนแปลง

เมื่อจิตมองเห็นสิ่งใดโดยความเป็นของปรุงแต่งเปลี่ยนแปลง มันก็ไม่ยึดถือ มันก็ไม่ยึดถือ คือไม่หมายมั่นสิ่งนั้นว่าเป็นตัวตน มีจิตที่ไม่ยึดถือสิ่งใด ไม่หมายมั่นสิ่งใดโดยความเป็นตัวตน ก็เรียกว่าจิตมันว่าง เพราะไม่ได้ยึดถืออะไรไว้ เหมือนกับอย่างมือของเราถ้าไปกำอะไรอยู่มันก็เรียกว่ามือไม่ว่าง ถ้ามือไม่ได้กำอะไรอยู่ที่มือว่าง จิตนี้ก็เหมือนกันถ้าไปหมายมั่นยึดถืออะไรอยู่ที่มันเป็นจิตที่ไม่ว่าง คือจิตที่มีอุปาทานในสิ่งใด ถ้าจิตไม่ยึดถือสิ่งใดก็เป็นจิตว่าง

ทำไม่ว่าง ก็เห็นสิ่งเหล่านั้นเป็นของกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงตามกฎที่ห้าปัจจัยตา ยึดถือไม่ได้ ยึดถือไม่ไหว ยึดถือไม่ลง ยึดถือไม่ถูก คือมันเป็นของที่ไม่มีตัวตนให้ยึดถือ จิตนั้นเป็นจิตที่กำลังไม่ยึดถืออะไร ก็เลยเรียกชื่อว่าจิตว่าง มันก็คือไม่เกิดกิเลส เมื่อไม่ยึดถือสิ่งใดมันก็ไม่เกิดกิเลส ก็ว่างจากกิเลส เมื่อไม่เกิดกิเลส มันก็ไม่เกิดทุกข์ มันก็ว่างจากทุกข์ นี้ คำว่าจิตว่างมันหมายถึงไม่ยึดถืออะไร มันว่างเพราะไม่ได้ยึดถืออะไร เพราะไม่ได้จับกุมอะไร ว่างจากกิเลส กิเลสเกิดไม่ได้ ว่างจากความทุกข์ ความทุกข์เกิดไม่ได้ เพราะไม่มีกิเลส นี้คำว่า ว่าง จิตว่างเพราะไม่ยึดถืออะไร เพราะไม่มีกิเลส ไม่มีกิเลสเพราะไม่มีทุกข์ ก็เรียกว่าจิตว่าง

ความยึดถือมาจากไหน

ทีนี้ คนธรรมดาสามัญไม่รู้เรื่องนี้ มันปล่อยไปตามธรรมชาติ ตามสัญชาตญาณที่โง่เขลา ตามสัญชาตญาณที่ไม่รู้อะไร มันก็ปรุง เป็นความยึดถือได้ตามธรรมชาติ

เรื่องเด็กๆ ทารกที่เคยเล่าให้ฟัง มาหลายครั้งหลายหน อุตส่าห์ จำไว้ให้ดีกว่าที่แรกไม่ได้มีความยึดถือ มันก็ว่าง จิตเด็กในครรภ์ เด็กที่อยู่ในครรภ์ ในท้อง ไม่ได้สัมผัสอะไร รู้สึกอะไร จิตมันก็ไม่ยึดถืออะไร เพราะไม่อาจจะยึดถือ เพราะยึดถือไม่ได้ มันก็เลยไม่ยึดถืออะไร

พอเด็กนี้มันคลอดออกมา แล้วก็เจริญเติบโตไปตามธรรมชาติ มันก็มีความรู้สึกได้ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ อยู่ในท้องแม่มันจะรู้สึกทางตา หู จมูก ทางกายได้อย่างไร แต่

พอมันคลอตมาจากท้องแม่ไม่เท่าไรนี่ อวัยวะเหล่านี้มันก็เริ่มทำหน้าที่
ตาเริ่มเห็นรูป หูเริ่มฟังเสียง จมูกเริ่มรู้จักกลิ่น ลิ้นเริ่มรู้รส ผิวหนังก็เริ่ม
รู้จักต่อสัมผัส จิตก็ยิ่งคิดได้มากไปกว่าเดิมนะ

ที่นี้จิตมันจะเป็นเรื่องโง่เขลาแล้ว เพราะว่าตา หู จมูก ลิ้น
กายของเด็กนี้มันสัมผัสสิ่งต่างๆ ได้ตามธรรมชาติ อวัยวะยึดถือว่า
อวัยวะ ไม่อวัยวะยึดถือว่าไม่อวัยวะ ไม่ไผ่เพราะ ทั้ง ๕ ทางนั้นแหละ
ทางตาก็ว่าสวยหรือไม่สวย ทางหูก็ว่าไผ่เพราะหรือไม่ไผ่เพราะ ทางจมูก
ก็ว่าหอมหรือเหม็น ทางลิ้นก็ว่าอวัยวะหรือไม่อวัยวะ ทางผิวหนังก็ว่า
นิ่มนวลหรือกระด้าง

นี่เด็กมันก็เริ่มรู้ทั้ง ๕ แล้วไม่มีใครสอนได้ ใครจะสอนได้ และ
ความรู้ติดมาจากในท้องก็ไม่มี เด็กมันก็ต้องเป็นไปตามธรรมชาติ เช่น
เมื่ออวัยวะแก่ระบบประสาทมันก็ยินดีหรือพอใจ เมื่อไม่อวัยวะ ไม่ถูกใจ
มันก็ไม่ยินดี มันก็ยินร้าย นั่นแหละคือจุดตั้งต้นของกิเลสแหละ พอ
ยินดีมันก็รู้สึกอยากจะเอา อยากจะได้ อยากจะเอาอยู่เรื่อย พอยินร้าย
มันก็อยากจะทำลาย อยากจะฆ่า หรือถ้ามันไม่แน่ มันก็ไม่รู้ว่าเป็น
อะไร มันก็ลังเลสงสัยอยู่นั่นแหละ นี่กิเลสมันเริ่มเกิดเป็นความอยาก
ขึ้นมา แล้วก็เกิดเป็นยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่อยากนั้นนะเป็นอุปาทานขึ้น
มา นี่ต้นเหตุเพิ่งเกิด อุปาทานเพิ่งเกิด ไม่เท่าไรเด็กนั้นก็มีความรู้สึก
อยากในสิ่งที่น่ารัก น่าพอใจ โกรธเกลียดในสิ่งที่ไม่น่ารัก ไม่น่าพอใจ

มันมีความอยากถึงที่สุดแล้ว คลอดออกมาเป็นความอยากอีกอันหนึ่ง คือ ภูผู้อยาก ภูผู้อยากนี่เพิ่งเกิดทีหลัง ต้องมีความอยากเกิดเต็มที่ในจิต แล้วจากไ้ความรู้สึกที่เป็นความอยากนั้นจะคลอด คลอดออกมาเป็นความรู้สึกอีกชั้นหนึ่งว่าเป็นภูผู้อยาก แล้วก็อยากได้ของภู นี่มันเกิดเป็นตัวภู แล้วมันก็เกิดมีของภู ความอยากทำให้เกิดตัวภู ความอยากนั้นเป็นต้นหา

ที่นี้ เกิดเป็นตัวภู ความอยากปรุงเป็นความรู้สึกว่าตัวภู นี่คืออุปาทาน อย่างเช่น มีความรู้สึกเป็นตัวภูแล้วมันก็อยากเอามาเป็นของภู นี่ก็ยังเป็นอุปาทานว่าของภู เป็นตัวภู มีของภู นี่เป็นอุปาทาน

ที่นี้เด็กมันจะยิ่งเจริญด้วยความรู้สึกชนิดนี้ยิ่งขึ้น ๆ จนเป็นเด็กโต เป็นหนุ่ม เป็นสาว เป็นผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่มันก็เจริญด้วยความรู้สึกอย่างนี้ คือเต็มไปด้วยความที่ยึดถือเป็นตัวภูเป็นของภูในสิ่งนั้น ในสิ่งนี้ และที่มันเป็นภายในมันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือมาก เพราะมันใกล้ชิด รูปขันธ์ที่เป็นภายในจะถูกยึดถือก่อน เวทนาขันธ์ที่เป็นภายในที่จะถูกยึดถือก่อน สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ที่เป็นอยู่ภายในเกี่ยวเนื่องกันอยู่กับจิตมันจะถูกยึดถือเป็นตัวภูเป็นของภูได้ตามความรู้สึกธรรมชาติ อย่างที่จะเรียกว่าสัญชาตญาณหรืออะไรก็สุดแท้ แต่เรียกว่าสัญชาตญาณนั้นถูกต้องแล้ว เพราะเป็นความรู้สึกที่เกิดเอง เกิดเองตามธรรมชาติ

ฉะนั้นในจิตของเด็ก จึงทวีความยึดถือว่าตัวกูว่ของกูมากขึ้นๆ จนเป็นจิตที่เต็มไปด้วยความยึดถือ คือไม่ว่าง ก็ลองเปรียบเทียบจิตของเด็กตอนนี้กับเด็กคนเดียวกันนั้นเมื่อมันยังนอนอยู่ในครรภ์ มันต่างกันเท่าไร คุณคิดดู เด็กคนเดียวกันนั้นนะเมื่อมันนอนอยู่ในครรภ์มันมีจิตคิดอะไรได้ และเดี๋ยวนี้มันออกมาเป็นเด็กโตอย่างนี้แล้วมันเต็มไปด้วยความรู้สึกทางอายตนะ เป็นความรู้สึกอยาก เป็นความรู้สึกยึดถือเป็นตัวกูของกูหนาแน่นไปหมด มันต่างกันนิดเดียว

นี่คำสอนบางสำนักจะแนะนำให้ฟังเสียงถึงจิตเด็กอยู่ในครรภ์นั้นนะเป็นหลัก ว่าให้ปฏิบัติเหมือนอย่างนั้น อย่างนี้ก็มิ พวกนิกายเซน บางนิกาย บางสาขาก็มี สอนให้มีจิตเหมือนกับจิตเด็กที่อยู่ในครรภ์ คือไม่ยึดถือ

จิตว่างมาจากไหน

เอ้า ที่นี้มันเป็นปัญหาแล้วเห็นไหม คือเราเป็นคนธรรมดาอยู่ในโลก ซึ่งเต็มไปด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ และตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันก็พร้อมอยู่เสมอที่จะจับฉวยเอา มันจึงไม่ว่าง ฉะนั้นชีวิตของคนธรรมดาเนี่ย มันก็อยู่ด้วยความไม่ว่าง คือเป็นจิตที่ไม่ว่าง

ที่นี้จิตว่างจะมาแต่ไหน มันก็กลายเป็นว่าได้เรียนรู้ ได้เรียนรู้ ถ้าเป็นพระพุทธเจ้า สัมมาพุทธเจ้าก็รู้ได้เอง ถ้าเป็นสาวกก็เรียนรู้จากพระพุทธเจ้า ถ้าพระพุทธเจ้าจะรู้ได้เองก็ต้องธรรมชาตินั้นแหละมันสอน ธรรมชาติมันสอน สอนว่ายึดถือแล้วเป็นทุกข์ ทุกข์อย่างนั้นมาจากความยึดถืออย่างนั้น แล้วสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้พอไปยึดถือ

เข้าก็ทุกข์ มันกัดเอา พอไปจับฉวยยึดถือเข้า มันก็กัดเอา เป็นทุกข์
ที่นี้ความรู้สึกเรื่องไม่ยึดถือมันก็เกิดขึ้นแก่พระพุทธเจ้า ชนิด
สัมผัสสัมพุทธเจ้าที่ตรัสรู้ได้เอง ก็เกิดมีบุคคลชนิดที่จิตไม่ยึดถืออะไร
ขึ้นมาเป็นคนแรกนี่ แล้วก็สอนสาวกทั้งหลายให้เป็นอย่างนั้นบ้างก็เกิด
พระอรหันต์มาเยอะแยะไปหมดที่รู้จักอยู่ด้วยจิตที่ว่าง

นี้พระอรหันต์ก็อยู่ในจิตว่าง พระพุทธเจ้าก็อยู่ด้วยจิตว่าง แม้ว่า
ท่านเหล่านั้นจะยังสัมผัสต่อรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์
อะไรอยู่ก็ไม่มี ความยึดถือ จิตของท่านจึงว่าง ดังนั้นวันคืนเหตุของ
ท่านก็ล่วงไป ๆ ด้วยความว่าง คือจิตไม่ยึดถือ

นี่ข้อที่กล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงอยู่ คือมาเวลา ให้เวลาผ่านไป
ไปด้วยสุญญตาวิหาร หรือมหาบุริสวิหาร แล้วแต่จะเรียก วิหารธรรม
เป็นเครื่องอยู่แห่งจิต สุญญตาวิหาร ก็คือวิหารธรรมเป็นเครื่องอยู่แห่ง
จิตด้วยความว่าง คือไม่ยึดถือ หรือมหาบุริสวิหารธรรม เป็นเครื่องอยู่
ของมหาบุรุษ คือยอดสุดของบุรุษ อยู่ด้วยความไม่ยึดถือ ก็ว่างเหมือน
กัน นี่เรื่องของความว่างโดยสังเขป มันเป็นอย่างนี้

เรื่องที่เก็บปิดไว้ เรื่องที่ห้ามไม่ให้สอน

คุณดูเอาเองว่าควรจะรู้หรือไม่ ควรจะศึกษาหรือไม่ นำรู้ นำศึกษาหรือไม่ และการที่เขาห้ามไม่ให้เอามาสอนพระบาทใหม่ พรรษาเดียวนี้ด้วยเหตุผลอย่างไร มันก็เอาแน่ไม่ได้ ท่านมักจะพูดกันว่ามันเป็นอันตราย แน่แหละถ้าสอนผิดเข้าใจผิดมันก็อาจเป็นอันตรายอย่างยิ่ง จนเป็นผู้ที่ไม่รับผิดชอบอะไร ไม่มีความหมายอะไร ไปเสียหมด

แต่เนื้อแท้ของมันนั่นมันเป็นเรื่องที่มีอะไรๆ ชัดเจนอยู่ในตัว คือมีจิตชนิดที่ไม่มีความโง่ ความหลง ซึ่งเป็นเหตุให้ไปอยากและยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดๆ ถ้าใครยังมีจิตชนิดนี้ ยังยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดๆ อยู่ เต็มอัตราตามธรรมชาติก็เรียกว่าบุญคุณ ถ้ามันเริ่มคลายๆ มันก็เริ่ม

เป็นพระอริยเจ้า คลายหมดมันก็เป็นพระอรหันต์ เป็นพระอริยเจ้า
ขั้นสุดยอด

ที่มันเกี่ยวกับคนธรรมดา คนธรรมดาเนี่ย มันก็ยังโดยหลักเดียว
กันนะพอยึดถือเมื่อใดก็เป็นทุกข์เมื่อนั้น ไม่ยึดถือก็ไม่เป็นทุกข์ ก็คือ
เย็นเป็นนิพพาน เมื่อใดจิตยึดถือในสิ่งหนึ่งก็เป็นเรื่องวิกฎสงสาร
หรือเป็นทุกข์ มีตัวกูเกิดขึ้น เกิดขึ้นเป็นไป เกิดขึ้นเป็นไป เป็นวิกฎ-
สงสาร ก็เป็นทุกข์

เมื่อใดจิตไม่ยึดถือสิ่งใดก็เจียบสงบ จิตนั้นก็ไม่ได้เกิดกิเลส ไม่
เกิดอุปาทาน ก็ไม่เป็นทุกข์ มันก็เย็นเป็นนิพพาน ดังนั้นก็กล่าวได้
เลยว่านิพพานก็คือความที่จิตไม่ยึดถือ ไม่มีกิเลส ไม่มีความทุกข์
เป็นจิตที่เย็น

คำว่านิพพานนั้นแปลว่าเย็น หรือดับแห่งความร้อน ในบาลีใช้
คำว่าที่สุดแห่งความทุกข์ ที่สุดแห่งกิเลส ที่สุดแห่งความร้อน และ
ท่านพูดเป็นโวหารอย่างนั้นคือพูดในรูปแบบ ไข้โวหาร *negative*
ไม่ ไม่มีทุกข์ เอาแต่ไม่มีทุกข์โดยเด็ดขาด โวหารเป็น *negative*
อย่างนี้ ไม่พูดว่าเป็นสุขๆ ซึ่งเป็น *positive* แต่ถ้าพูดกันอย่างชาว
บ้านธรรมดา สามัญธรรมดา ก็พูดอย่างโวหาร *positive* ว่าเป็นสุข
อย่างยิ่ง นั่นนะมันเป็นคำที่สมมติให้ทีหนึ่ง ทำให้หลงได้ว่านิพพานก็
เป็นสุขอย่างยิ่ง เหมือนที่เราเป็นสุขอยู่ ในบ้านในเมืองในโลกนี้ นั่น

นะที่เรียกพูดอย่างสมมติ มีสิ่งที่เป็นสุขและมีความสุข ถ้าพูดอย่าง
ไม่สมมติ พูดเป็นปรมาตม์ เป็นสัจจะ อันที่สุกก็พูดว่า มีทุกข์ แล้วก็
สิ้นสุดแห่งความทุกข์

สิ้นสุดแห่งความทุกข์ เมื่อจิตไม่ยึดมั่นอะไรโดยความเป็นตัว
ตน จิตไม่มีอุปาทาน ยึดอะไร ไม่มีกิเลสไม่มีความทุกข์ นี่เรียกว่า
จิตที่อยู่กับความว่างแห่งความทุกข์ ความว่างจากความทุกข์ แล้วก็
เรียกว่านิพพาน ภาษาชาวบ้านก็แปลว่าเย็น ภาษาธรรมชาติก็แปลว่า
สูญ ทุกข์สูญคือไม่มีความทุกข์ เป็นทุกข์สูญ

ที่นี้ก็คิดว่ามันลำบากก็มากน้อย ลึกซึ้งก็มากน้อย จะสามารถ
รู้จักได้ไหม เข้าใจได้ไหม หรือว่าเหลือวิสัยเสียทีเดียวที่จะเข้าใจได้ก็
เลยไม่สนใจเอาเสียเลย บางทีจะเป็นเพราะเหตุนี้ ผู้สอนก็ไม่รู้แล้วก็
ห้ามเสียเลยอย่าสอน มันจะเป็นอันตราย ฉะนั้นเรื่องมันจึงค้างเติ่ง
กันอยู่ ยืดยาวนานะ นานนะ นานๆ เป็นเวลานานที่จะไม่สอนเรื่องนี้

ที่นี้เราก็ตกขึ้นมา เราไม่เชื่อ เราเป็นคนดี เราสอนสิ่งที่เขา
ห้ามไม่ให้สอน เมื่อสวณโมกษ์เกิดขึ้นแล้ว มีหนังสือพิมพ์ของคณะ
ธรรมทานออกไปแล้ว เกิดสอนเรื่องอนัตตาขึ้นมา ผมยังถูกเรียกตัว
ไปห้าม ไม่เชิงขู่หรือว่าห้ามหรือ แค่ขอร้องว่ายังไม่ควรจะสอน ใน
สมัยที่สวณโมกษ์เกิดขึ้นแล้ว นี่ก็ยังมีค่านิยมว่ายังไม่ควรสอนเรื่อง
อนัตตา แต่เรามันเป็นเด็กดีอ่ะ ไม่เถียงนะ ไม่เถียง แต่ก็ยังสอนอยู่

เรื่อย จนเดี๋ยวนี้มันก็เป็นเรื่องที่กล้าสอนกล้าพูดกันทั่วไปหมดแล้ว แต่คงจะไม่มากเหมือนเรา ซึ่งมันอยากจะสอนเรื่องนี้ อยากจะเผยแพร่เรื่องนี้ อยากจะเปิดเผยเรื่องสุญญาตา เรื่องอนัตตา เรื่องอิทัปปัจจยตา นั้นก็แปลว่า สอนเรื่องที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา หรือจะพูดว่าเป็นเรื่องที่ลึกที่สุดของพุทธศาสนา หรือจะพูดว่าเรื่องที่ถ้าเข้าใจผิดแล้วอันตรายอย่างยิ่ง ถ้าว่าทำให้คนไปเข้าใจผิด ฟังผิดแล้ว เรื่องนี้จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งที่จะเป็นมิจฉาทิฎฐิเกิดขึ้นในคนเหล่านั้น

เรื่องนี้มันก็ไม่ได้มีเหตุผลที่จะมาห้ามว่าไม่ควรจะสอน ก็สอนให้ดีที่สุดเท่าที่จะสอนได้ และให้รู้จักระวังเอา อย่าได้เถลไถลออกไปนอกทางจนกลายเป็นเรื่องของมิจฉาทิฎฐิ

เมื่อเริ่มพูด เรื่องจิตว่างเมื่อ ๒๐ กว่าปีก่อนนั้นก็ถูกตำหนิติเตียน กระทั่งถูกด่าถูกว่า กระทั่งถูกล้อเลียน ถูกประณามอะไรกันครบหมดทุกอย่างเลย แต่เราก็ยังคงสอนอยู่นั้นแหละ ในที่สุดก็ชนะได้อย่างที่ว่าทำให้คนอื่น ๆ พลอยกล้าสอนขึ้นมา เรื่องที่ถูกปิดเก็บไว้ว่าอย่าสอน มันมีคนกล้าสอนขึ้นมา เดียวนี้ก็เห็นไหม มันก็กล้าสอนกล้าพูดกัน แต่ก็มีคนส่วนมากอยู่ที่ไม่อยากจะสอน ไม่อยากจะสอนมันมีอยู่มาก เพราะไม่อยากจะรับผิดชอบหรือว่าไม่อยากจะอะไรที่สุดเท่าที่เราทราบไม่ได้ แต่ว่าคนที่ยังไม่อยากจะสอนเรื่องอันลึกซึ้งนี้ก็ยังมียุ่ มาก แต่มันก็ได้มีผู้ที่กล้าสอนขึ้นมาแล้ว หลายจุดนะ

สุญญตา อนัตตา อิทัปปัจจยตา ตถตา

นี่เรื่องสุญญตาว่างจากตัวตน อนัตตาแปลว่ามีไม่ใช่ตัวตน มีสิ่งใด ๆ ๆ มีได้ แต่มีไม่ใช่ตัวตน อนัตตาแปลว่ามีไม่ใช่ตัวตน นี่สุญญตาก็ว่าง ว่างจากตัวตน หรือว่างจากความหมายแห่งตัวตน ก็คือไม่มีสิ่งที่เป็นตัวตนอยู่ มีแต่สิ่งที่มีไม่ใช่ตัวตน เนื้อหามันก็เป็นอันเดียวกันกับอนัตตาหรือสุญญตา

ที่นี้บอกว่าทำไมจึงไม่ใช่ตัวตน ทำไมจึงไม่ควรเรียกว่าตัวตน ก็เพราะมันเป็นอิทัปปัจจยตา เป็นเพียงกระแสปรุงแต่งของธรรมที่เป็นธาตุตามธรรมชาติปรุงแต่งกันไปปรุงแต่งกันไป ในขณะที่หนึ่งอยู่ในลักษณะที่เป็นผัสสะ การกระทบในลักษณะหนึ่งอยู่เป็นเวทนามีรสมีชาติ ในขณะที่หนึ่งเป็นสัญญา เป็นความมั่นหมายอย่างนั้นอย่างนี้ ในขณะที่หนึ่งเป็นสังขารมีความคิดนึกไปตามความต้องการอย่างนั้นอย่างนี้

กระทั่งเกิดอุปาทานยึดมั่นถือมั่น นี่มันก็เป็นอย่างนี้ นี่คืออิทัปปัจจยตา เมื่อเรียกเต็มๆ ก็เรียกว่า อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปปาโท แล้วที่เขาใช้พูดใช้สอนกันอยู่ เขาจะใช้แต่คำว่า ปฏิจจสมุปปาท ไม่ใช่คำว่า อิทัปปัจจยตา เรื่องนี้เราจะคุยได้ อวดได้เลยว่า คำว่า อิทัปปัจจยตามันแพร่หลายออกมาในหมู่นักศึกษา เพราะเราที่นี่ เป็นผู้คุยขึ้นมา เป็นผู้หยิบขึ้นมาใช้ ก็เลยใช้ๆ กัน แต่ในพระบาลีนั้นมีเต็มไปหมด

ที่นี้มีคำสำหรับเรียกอย่างอื่นที่แทนกันได้ เช่นคำว่า ตถตา ความเป็นเช่นนั้นเอง คือความเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เช่นนั่นเอง จะเป็นตัวตนได้อย่างไร ก็เรียกว่าเป็นเช่นนั้นเอง ถ้าเห็นเช่นนั้นเอง ก็คือไม่เห็นเป็นตัวตน เมื่อไม่เห็นเป็นตัวตน มันก็ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร ก็ไม่เกิดกิเลส ไม่เกิดทุกข์ เพราะว่า เห็นมันเป็นเช่นนั้นเองตามธรรมชาติ เช่นนั่นเอง มันก็ไม่ไปหลงรักที่ดูน่ารัก มันก็ไม่หลงเกลียด หลงโกรธ ที่น่าโกรธ มันไม่มีอะไรที่น่าพวงสงสัย และไม่มีอะไรที่ประหลาด ไม่มีอะไรที่ประหลาด มันเป็นเช่นนั้นเอง ไม่มีอะไรที่แปลกประหลาด ฉะนั้นจึงไม่มีความรู้สึกแปลกประหลาด เมื่อไม่เห็นเช่นนั้นเองมันก็มีนั่นมีนี่แปลกประหลาด เหมือนเด็กๆ มันยังไม่มีสติปัญญาพอ ไม่รู้เรื่องเช่นนั้นเอง พอของแปลกมันก็อยากได้ เด็กทารก มันก็คว้าไอ้ของแปลก เพราะมันไม่ได้มีความรู้สึกว่าเป็นเช่นนั้นเอง เป็นของแปลกน่าเอา ก็เป็นอย่างนี้มาจนเรื่อยๆ จนเป็นหนุ่ม เป็นสาว เป็น

คนแก่คนเฒ่าก็มีของแปลก และก็มิอะไรที่มันเป็นของแปลก เพราะมันไม่รู้เรื่องเช่นนั่นเอง อย่างอะไรดีละ อย่างเห็นรถไฟที่เป็นของแปลก เห็นเรือบินก็เป็นของแปลก อะไรก็เป็นของแปลก เพราะมันไม่รู้ว่าเป็นเช่นนั้นเอง มันยังโง่อยู่ ๑๐๐ % มันจึงเห็นเป็นของแปลก

ถ้าเป็นพระอรหันต์ก็ตัดบพ มันเป็นเช่นนั้นเอง เพราะฉะนั้นมันจึงไม่มีความรู้สึกว่าเป็นของแปลก อะไรจะออกมาอย่างไรมันก็ได้ รู้สึกว่าเป็นของแปลก เพราะมันเห็นเช่นนั้นเอง นี่เป็นคนหลุดพ้น หลุดพ้นจากสิ่งต่างๆ ที่จะมาบีบบังคับให้รัก ให้โกรธ ให้เกลียด ให้กลัว ให้อาลัยอาวรณ์ ให้รู้สึกเป็นของแปลกประหลาด นำอัศจรรย์ อย่างนี้เป็นต้น ถ้าเห็นตถตา เช่นนั่นเอง เช่นนั่นเอง เช่นนั่นเองไปหมด ไม่มีอะไรเป็นของแปลก ยิ่งกว่าไปโลกพระจันทร์ สัก ๑๐ เท่ามันก็ไม่เป็นของแปลก สำหรับผู้ที่เห็นไอ้ความเป็นเช่นนั้นเอง

ทีนี้ถ้าว่ามันโง่ อะไรชนิดหนึ่งมันก็แปลกเสียแล้ว ขนาดรถยนต์ มันก็แปลกแล้ว บางทีขนาดเกวียนมันก็แปลกเสียแล้ว เพราะมันไม่เห็นถึงที่สุดของความเป็นเช่นนั้นเอง ดังนั้นช่วยจำให้ดีๆ ถ้าว่ามันเห็นเช่นนั้นเองได้จริงแล้วมันก็จะพ้นจากไอ้สิ่งที่ครอบงำจิตใจให้หวั่นไหว นานาชนิด เห็นเช่นนั้นเองมันก็ไม่รัก ไม่ต้องหลงรัก และก็ไม่ต้องหลงโกรธ ไม่ต้องหลงเกลียด ไม่ต้องหลงกลัว ไม่ต้องหลงสนใจ มีความที่ มีความสนใจอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นเรื่องของคนโง่ ที่ไม่รู้ว่ามันเช่นนั้นเอง

ดังนั้นก็ขอให้คำนวณเอาเองเถิดว่าจิตที่มันเห็นเช่นนั้นเองนำมันว่าง
เท่าไร มันไม่จับฉวยอะไรเลย มันไม่จับฉวยเอาอะไรมาเลย มันก็เป็น
จิตที่ว่าง ว่างจากการจับฉวยนะ พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ท่านอยู่
ด้วยจิตชนิดนั้นทั้งวันทั้งคืนทั้งเดือนทั้งปี ส่วนบุญคุณนี้มันอยู่ด้วยจิตที่
ติดอยู่ที่นั่น ติดอยู่ที่นี้ ติดอยู่ที่โน่น ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย รวมทั้งทางใจด้วย

มีคำเปรียบๆ ไว้ใน... จะเป็นขั้นพระบาลีนี้แหละ สูตรไหนก็
จะลืมเสียแล้ว ถ้าไม่ใช่ขั้นพระบาลี ก็เป็นขั้นอรรถกถาที่รองลงไป
แต่ผมยังแหว่ๆ ว่าเป็นปกรณัมขั้นบาลีอยู่ ที่ว่าสัตว์ติดในเบญจขันธ์
สัตว์ที่เป็นอันธพาล เป็นคนโง่ เป็นคนหลง แล้วติดในเบญจขันธ์
ติดในรูป และก็ติดในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ ติด
ไปหมด เหมือนกับลิงตัวหนึ่ง มันไปในที่ที่นายพรานเขาดักไว้ด้วย
ดั่งเหนียว นี้ในบาลีพูดถึงการดักลิงด้วยดั่งเหนียว อย่างที่คนเดี๋ยวนี้ใช้
ดักนก เมื่อลิงตัวนั้นมันเห็นแปลก เห็นดั่งนะแปลก ลิงมันไม่รู้มันก็เอามือ
ไปจับ จับมือมันก็ติดเอาออกไม่ได้ มันก็เลยเอามืออีกข้างไปจับดึงมือ
อันนั้นออก มันเลยติดอีกมือหนึ่งอีก ทีนี้มันเอาตีนข้างหนึ่งถีบให้ออก
ตีนข้างนั้นก็ติดเข้าไปอีก ตีนอีกข้างหนึ่งเข้าไปถีบออก มันก็ติดเข้าไปอีก
ทีนี้มันก็เอาปากกัด ปากมันเลยติดเข้าไปด้วยกัน เลยเป็นห้า ห้าติด
นี่เรื่องอุปมา ระวังให้ดีอย่าให้มันเกิดอาการอย่างนี้ ติดในขันธ์ทั้ง ๕

* มัคกภูสูตร. พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๙ สุตตันตปิฎกที่ ๑๑ สังยุตตนิกาย มหาวรรค.

ก็จะต้องพยายามหน่อย คือมันจะต้องยอมลงทุนมากหน่อยที่จะรู้เรื่อง
นี้ เพราะมันเป็นเรื่องสูงสุดของพุทธศาสนา เป็นเรื่องลึกซึ้งที่สุด เป็น
เรื่องละเอียดสุดมที่สุด นี่ต้องใช้ความสนใจ ยอมเสียสละ อดกลั้น
อดทน ศึกษาให้ดี ระวังให้ดี ที่เรียกว่าการปฏิบัตินะทำให้ดี ๆ ให้มอง
เห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นเช่นนั้นเอง เป็นเช่นนั้นเอง ไม่น่าเข้าไปจับ
ฉวยเอา เห็นตถตา คือเป็นเช่นนั้นเอง โดยรายละเอียดก็คือปฏิจ-
สมุพบาทเป็นอย่างนั้น ๆ ๆ ไม่มีตัวตนที่ตรงไหน เป็นเช่นนั้น ๆ มัน
ก็ไม่เกิดการยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวตนหรือเป็นของตนในสิ่งใด ถ้าปล่อย
ไปตามความเียง ตามสัญชาตญาณ มันก็ต้องยึด ต้องไปยึดเป็นนั่นนี่
เป็นลำดับ ๆ ไป

มันมีทุกอย่างแหละ
แต่ไม่มีอย่างใดที่จะเป็นตัวตนได้

การยึดถือในภายนอก การยึดถือในภายใน

เอ้า เด็กๆ ทารก เด็กทารกมันก็ยึดชั้นนอก ชั้นต่ำ ชั้นง่ายที่สุดคือยึดวัตถุ ร่างกายอย่างนี้ เพราะมันรู้แต่เพียงเรื่องร่างกาย ร่างกายนี้ทำอะไรได้ กินข้าวได้ เดินได้ อะไรได้ มันก็เอาร่างกายนี้เป็นตัวตนด้วยความเผลอ เด็กทารกที่ยังเด็กอยู่มากนะ มันจะเห็นเป็นตัวตน รู้สึกว่าเป็นตัวตน ในสิ่งที่เป็นวัตถุล้วนๆ เช่นมันเดินมาสะดุดหิน ก้อนหินอย่างนี้ มันก็โกรธว่าก้อนหินนี่เป็นศัตรูแล้ว เป็นตัวตนขึ้นมา เป็นศัตรูกับตัวตนนี้ มันก็เตะก้อนหิน หรือว่าถ้ามันยังเล็กกว่านั้น มันต้องให้แม่หรือให้ใครมาช่วยตี มาช่วยตีเก้าอี้ มาช่วยตีก้อนหินที่ไอนี้มันทำฉันเจ็บ อย่างนี้เป็นต้น ในเมื่อความเผลอมันยังมากขนาดนี้ มันก็ต้องยึดชั้นนอกสุด ชั้นรูปชั้นฉวีไปก่อนแหละว่าเป็นตัวตน

ทีนี้ต่อมาๆ มันก็จะค่อยมีการติดต่อสัมพันธ์มากขึ้น มันก็จะเอาตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนี้แหละเป็นตัวตน เพราะตาเป็นผู้เห็นได้ ทำหน้าที่เห็นได้ หรือหูเป็นผู้ได้ยิน จมูกได้กลิ่นได้เป็นผู้ได้กลิ่น อย่างนี้ มันก็ยึดถือวิญญาณเป็นตัวตน วิญญาณที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันก็ยึดถือเป็นตัวตน นี่มันก็ เข้ามาลึกเข้ามาหาหน่อยแล้ว

ทีนี้ถ้ามีผัสสะ มีเวทนา มันยึดถือจิตที่รู้สึกต่อเวทนาว่าตัวตน เพราะมันรู้สึกได้นี่ รู้สึกเป็นสุข รู้สึกเป็นทุกข์ อย่างนั้นอย่างนี้ได้ เอาเวทนาเป็นตัวตน มีความสำคัญมันหมาย จิตที่ทำหน้าที่สำคัญมันหมายเป็นตัวตน

หรือโดยส่วนใหญ่โดยหลักทั่วไปมันก็จะเอาสังขาร คือความคิดนึกได้ว่าเป็นตัวตน นี่มันเป็นธรรมชาติธรรมดาที่สุด ที่คนธรรมดาสามัญจะยึดถือเอาไอ้สิ่งที่คิดได้นะว่าเป็นตัวฉัน คือตัวตน

นักปรัชญาฝรั่งเศส ชื่อ *Descartes* นี้แหละ ทำนองนี้ ผมก็จำนะถ้ามันผิดมันก็ผิดได้ เขาบัญญัติหลักปรัชญาของเขาว่า *cogito, ergo sum* เป็นภาษาละติน หลักปรัชญานี้เขาชอบบัญญัติโดยภาษาละติน แปลว่า **ฉันคิด ดังนั้นฉันมีอยู่** *cogito, ergo sum* นี้ก็ได้รับการยกย่องเป็นนักปรัชญา เป็นนักปราชญ์ นี่มันสัก ๒-๓ ร้อยปีมานี้เองคนนี่ แต่คนโง่เมื่อหลายพันปีมาแล้ว อย่างนี้มันเยอะแยะไปหมดเลย ที่ว่าฉันคิดได้นั้นนะดังนั้นจึงมีตัวฉัน มันเคยมีคนคิดอย่างนี้รู้สึก

อย่างนี้ ถือเอาตัวตน อย่างนี้มาตั้งหลายพันปีแล้ว ในครั้งพุทธกาลก็ยังมีมาก นี่เพิ่งมาสรรเสริญนายคนนี้ แล้วก็ไม่เห็นอะไรมากไปกว่านั้น ก็ยึดถือว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง ก็มีคนเป็นจำนวนมากยึดถือว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง ยึดถือว่ามีตัวตนไปเลย อย่างนี้เป็นต้น

ความคิดว่าตัวตนนี้มันเกิดได้ตามธรรมชาติ ตามสัญญาตาญาณ ถ้ามันยังโง่มากอยู่มันก็เกิดในสิ่งที่ง่าย ๆ พอมันฉลาดขึ้นหน่อยมันเกิดในสิ่งที่ลึกขึ้นไป มันฉลาดหน่อยมันเกิดในสิ่งที่ลึกขึ้นไป นับตั้งแต่ว่ามันเกิดในรูปขันธ์ แล้วมันเกิดในเวทนาขันธ์ ในวิญญาณขันธ์ ในเวทนาขันธ์ ในสังขารขันธ์ ลึกเข้าไป ๆ ความโง่มันละเอียดเข้า มันลึกเข้า มันก็ไปเอาของที่ลึก หรือละเอียด หรือสุขุม ว่าเป็นตัวตน

เมื่อจิตเราว่างจากกิเลส
ว่างจากความยึดถือว่าตัวตน
นั่นนะเวลาที่สบายที่สุด

ปล่อยวาง วาง รู้ด้วยตนเอง

ที่นี้ทางธรรมะ หลักธรรมะนี้ต้องการไม่ให้เกิดความคิดชนิดนี้ เพราะเป็นความคิดที่เป็นของอวิชา เป็นความไม่รู้ แล้วอีกอย่างหนึ่ง ถ้าจะไม่พูดอย่างนั้น มันก็พูดอย่างนี้ได้ พูดอย่างธรรมดาสามัญ ก็ได้ว่า ถ้าคิดอย่างนี้มันเป็นทุกข์นี่ ถ้าคิดว่ามีตัวตนมันเป็นทุกข์ ซึ่งฉันไม่ต้องการจะเป็นทุกข์ ฉันไม่ควรคิดว่ามีตัวตน อย่างนี้ก็ยิ่งได้นะ ไม่มีใครเถียงได้หรอกว่ามีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผล ที่จะคิดว่ามันไม่มีตัวตน มันไม่ใช่ตัวตน เพราะถ้าไปเห็นว่า มันมีตัวตนเข้ามันเป็นทุกข์ทันที ไปยึดถืออะไรเป็นตัวตนเข้าก็เหมือนกับมันกัดเอาทันที มีความทุกข์อย่างยิ่ง

ในที่สุดท่านก็ยึดถือเป็นหลักว่า ความคิดว่าเป็นตัวตนนั้นมันผิด อันตราย มันเป็นที่เกิดแห่งความทุกข์ เลิก ๆ ๆ ๆ ไม่มีการคิดที่ผิด ๆ

ที่เขลาๆ อย่างนั้นอีกต่อไป จึงสอนให้ดูสิ่งทั้งหลายทั้งปวงโดยนัยแห่ง
อิทัปปัจจยตา เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัยสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะมีสิ่งนี้เป็น
ปัจจัยสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้เกิดสิ่งนี้จึงเกิด เพราะไม่มีสิ่งนี้สิ่งนี้ก็
ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับนี้ก็ดับ อย่างนี้เรียกว่าอิทัปปัจจยตา

ถ้าเห็นอิทัปปัจจยตาแล้วมันก็เห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็น
จริง ก็ไม่หลงรักไอ้ที่มันหลอกให้รัก ไม่หลงเกลียดที่มันชวนให้เกลียด
ไม่หลงกลัวที่ชวนให้กลัว ไม่หลงโกรธ ไม่หลงอะไรทุกอย่างทุกอย่าง
กระทั่งว่าคงที่ เป็นพระอรหันต์ แปลว่าผู้คงที่ คือไม่เปลี่ยนแปลง ไม่
หวั่นไหว ไม่เปลี่ยนแปลง

มีคำแทนชื่อ ไวพจน์นะ ชื่อพระอรหันต์มากมายหลายสิบคำแต่
คำที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เช่นคำว่าคงที่ พระอรหันต์เป็นผู้คงที่ ตาที่ ตาที่
เป็นผู้คงที่ คืออะไรมาปรุงให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้ จิตของพระอรหันต์
เห็นสูญญตา เห็นอนัตตา ถึงที่สุดแล้ว คงที่อยู่อย่างนั้น ไม่มีอะไรมา
ปรุงให้ใจ ให้หลงยึดมั่นถือมั่น ให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาได้ เรื่องมันก็
จบแค่ที่ว่าจิตมันเป็นทุกข์ไม่ได้อีกต่อไป อะไรๆ มันจะเข้ามาอย่างไร
มันก็ต้อนรับด้วยเข่นั่นเอง เกิดความยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ก็ไม่มีความ
ทุกข์ เรื่องมันมีเท่านั้น ที่เป็นภายในก็ไม่ยึดถือไม่หลงยึดถือต่อไป รูป
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่เป็นภายในมันก็เห็นจริง จนไม่
ยึดถืออีกต่อไป ที่เป็นภายนอกของใครจะเข้ามาอย่างไร ก็เห็นอย่าง
เดียวกัน มันก็ไม่ยึดถือต่อไป

ที่นี้อารมณ์ที่เป็นภายในก็ไม่ถูกยึดถือ อารมณ์ที่เป็นภายนอกก็ไม่ถูกยึดถือ มันก็เลยคงที่ คงที่อยู่ในความว่าง จิตอยู่ในความว่างคือไม่ยึดถือ ไม่จับฉวย ทั้งวันทั้งคืนที่อยู่ด้วยสุญญตาวิหาร คือความที่จิตว่างจากความยึดถือ

ยังมีคำกล่าวว่า แม้อะไรจะผ่านมาก็ยังอยู่ด้วยจิตชนิดนั้นแหละ แม้จะนั่งคุยด้วยแขก พระพุทธเจ้าเคยตรัส ตรัสเองว่า มีแขก กษัตริย์มหาศาล ข้าราชการมหาศาล พรหมณ์มหาศาล มาเต็มวัด เต็มวา มาคุยด้วยมาสนทนาไต่ถามอะไร จิตของตถาคตก็ยังคงอยู่ด้วยสุญญตาวิหารอยู่นั่นเอง

นี่ความดี ความประเสริฐ มันมีอยู่ที่นี้ ว่าแม้จะต้องทำอะไรๆ จิตก็ยังคงอยู่ด้วยสุญญตาวิหาร คงที่ มีพระอรหันต์ พระอรหันต์ เรียกว่า พระอรหันต์หรือพระตถาคต ผู้คงที่

นี่คือเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับคำว่าความว่าง ความว่างหรือจิตว่างมันเป็นอย่างนี้เอง นี่ถ้าว่าเข้าใจผิด ก็เป็นจิตว่าง เกณฑ์ให้ไม่รับผิดชอบอะไร เกณฑ์ให้ไปฆ่าคนแล้วก็บอกว่าจิตว่างอย่างนี้เป็นต้น เป็นคำกล่าวของผู้คัดค้านอย่างหลับลับตา ว่ามันจะให้ผลอย่างนั้น จะไปรวมอยู่ในเหตุผลที่ว่าไม่ให้สอน ไม่ให้สอนเรื่องนี้ กลัวคนจะเป็นอย่างนั้น กลัวคนจะถือเอาผิด เข้าใจความหมายผิด แล้วก็กลายเป็นเรื่องผิด แล้วก็เริ่มฉิบหายกันใหญ่ มันผิดไม่ได้หรอก ถ้าเป็นเรื่องธรรมดาแล้วมันผิดไม่ได้

เพราะฉะนั้นศึกษาให้ดี ศึกษาอย่างดีมันก็ผิดไม่ได้ แล้วก็ศึกษาอย่างสันทิฏฐิโก คำนี้สำคัญที่สุดนะ จำไว้อย่าลืม *สันทิฏฐิโก อกาลิโก* สันทิฏฐิโกคือรู้สึกด้วยใจของตนเอง การศึกษานั้นกระทำไปด้วยความรู้สึกแห่งจิตใจของตนเอง รู้สึกสัมผัสด้วยจิตใจเอง ไม่ใช่เชื่อตามพระคัมภีร์ ตามคำบอกเล่า ต้องเป็นเรื่องที่รู้สึกด้วยตนเอง

อย่างไร้รู้สึก ว่า เมื่อจิตอย่างไรเราสบายที่สุด คุณลองคิดดูเมื่อจิตของเราเป็นอย่างไรเราจะรู้สึกสบายที่สุดนี้ เอาคนธรรมดาๆ อย่างนี้มาคิดมาตอบปัญหา ถ้ามันไม่โง่เกินไปมันก็ยังตอบได้ว่า เมื่อจิตของเราไม่มีอะไรบกวน ไม่มีอะไรปรุงแต่ง ไม่มีอะไรทำให้ยึดถือ มันก็ไปเรื่องเดียวกันว่า เมื่อจิตเราว่างจากกิเลส ว่างจากความยึดถือว่าตัวตน นั้นนะเวลาที่สบายที่สุด

ตั้งต้นเรียนพุทธศาสนากันใหม่โดยการคอยเฝ้าสังเกตดูว่าเมื่อไรจิตเป็นสุขที่สุด จิตไม่มีทุกข์ที่สุด แต่ไม่ใช่สุขอย่างกามารมณ์ ต้องสุขอย่างความหมายของนิพพาน นั้นนะมันเป็นคำที่ลำบาก คำว่าความสุขนะ จึงตั้งคำพูดใหม่ว่าเมื่อไรจิตของเราไม่มีความทุกข์เลย จิตของเราไม่มีความทุกข์เลย ก็จะพอมองเห็นได้ว่าขณะที่มันไม่มีการยึดถืออะไร ที่มันไม่มีความยึดถืออะไร ไม่มีกิเลสอย่างไร มันก็ไม่มี ความทุกข์ นั้นนะเรามีไหม เราจะพบด้วยตนเองว่าเรามีนิดๆ หน่อยๆ หรือแหวบเดียว แล้วมันเป็นจิตที่ยึดถืออยู่เรื่อยๆ ยึดถือได้จากภายใน โดยไม่ต้องมีอะไรจากภายนอก มันก็ยังยึดถือได้

ดังนั้น จิตนี้มันจึงมีสิ่งยึดถือว่าตัวตนตลอดเวลาแหละ เรียก
ว่าจะใช้คำว่าตลอดเวลาที่ไม่ผิดนัก เพราะเวลาที่มันว่าง มันไม่ยึดถือ
อะไรนั้นมันมีน้อยมาก อย่างดีก็เมื่อหลับ นอนหลับไม่ฝันอะไร
ไม่มีจิตได้สำนึกครบถ้วนนี้ จิตว่างเพราะมันหลับ แต่คนก็ไม่รู้สึกนะ
ว่ามีความสุขอย่างไร ก็เลยเป็น... ถูกเหมาะให้เป็นเรื่องธรรมดา เป็น
ธรรมชาติเสีย ถ้ายังไม่หลับยังตื่นๆ อยู่อย่างนี้มันจะเป็นจิตที่ยึดถือ
เสียร่ำไป เปลี่ยนจากอันนั้นมายึดถืออันนี้ เปลี่ยนจากอันนี้มายึดถืออัน
นั้น ในบาลีอุปมาไว้ว่าเหมือนกับลิง กระโจนจากต้นไม้ต้นนี้ไปสู่อันไม้
ต้นโน้น ต้นไม้ต้นนี้ไปสู่อันไม้ต้นโน้น ทั้งวันๆ นะ ไล่ลิงมันไม่หยุด มี
อะไรยั่วพาไปดิ่งไป จิตของบุดูชนก็เหมือนกับลิง มีอะไรต่ออะไรไม่รู้
ไม่รู้ก็ร้อยก็พันเรื่องมาดิ่งไปๆ เปลี่ยนเรื่อยๆ เลยไม่ได้มีโอกาสที่
จะสัมผัสความว่าง ตามธรรมดาไม่มีโอกาสที่จะได้ชิมรสของความว่าง

ที่นี่จะมาทำสมาธิ ทำวิปัสสนา ก็ยังทำไม่ได้ ถ้าทำได้มันก็เป็น
ที่แน่นอนว่าเขาจะพอใจ และก็จะทำหนักขึ้นๆ จนเป็นความว่างเด็ด
ขาด ว่างถาวร ว่างแท้จริง เมื่อทำวิปัสสนาจะว่างบ้างเป็นขณะๆ ที่
พอมองเห็นอะไรบ้าง เสร็จแล้วมันก็กลับไปไม่ว่างเสียอีก แต่ว่ามัน
ก็อยู่ที่การทำนั้นแหละนะ ว่าการทำนั้นมันเอาจริงก็มากน้อย ถ้ามัน
ถูกต้องมาก จริงมาก มันก็พอจะมีความว่างให้สังเกตเห็น จนเป็นที่
แน่ใจ มันก็เลยเป็นไปทางถูกต้อง เป็นไปทางหลุดพ้น จนมันหลุด
พ้นได้ เดียวนี้มันไม่ทำอย่างนั้น มันทำวิปัสสนาอวดคน ทำวิปัสสนา

หลอกกินกาแฟของลูกศิษย์มากกว่า มันก็ยาก

ดังนั้นถ้าใครรักตัวก็ทำจริงสิ คอยเฝ้าดูว่ามันมีว่างอย่างไรไหนสักแวนหนึ่ง คอยๆๆ จ้องจับอยู่ พอจับได้แล้วก็จับให้ได้แล้วก็ขยายให้มันชัดเจน ให้มันยาวออกไปๆ ศึกษาโดยวิธีสันติวิถีก็อย่างนี้แน่นอน ไม่ถูกหลอก แล้วก็จะเข้าใจถึงตัวจริงนั้นได้โดยง่าย

ขอให้กำหนดจิตว่าเมื่อไรว่างจากความยึดถือ เดี่ยวนี้มันจะไปยึดถือความคิดว่าว่าง ยึดถือตัวผู้กำหนด ยึดถืออารมณ์ที่กำหนด ยึดถือตัวคนซึ่งกำหนด มันก็ยังไม่ว่าง ไปยึดถือตัวเองเสียเอง ต้องไม่ยึดถือทั้งภายในและภายนอก จิตเห็นอยู่ด้วยปัญญาว่ามันเป็นอิทัปปัจจยตาอยู่อย่างนั้นๆๆ ไม่มีโอกาสที่จะไปยึดอะไร หลงอะไรว่าเป็นตัวตน นี่มันเป็นยอดสุดของวิปัสสนา ถ้าไม่ทำอย่างนี้มันก็เป็นเรื่องไร้สาระ

เอาละ เวลาหมดแล้วสำหรับคืนนี้ เรียกว่าได้พูดเรื่องความว่างรวมทั้งจิตว่าง พอเป็นเค้าเงื่อนสำหรับไปศึกษาค้นคว้าต่อไป และให้รับรู้ไว้ด้วยว่าเรากำลังฝืน ฝืนความนิยม หรือคำห้ามของอาจารย์แต่ก่อนๆ ที่ได้ห้ามไว้ว่าอย่าเอาเรื่องนี้มาสอนพระบวชใหม่ หรือแม้แต่ประชาชนทั่วไปก็ไม่ควรสอน เอาละ เรามันเป็นเด็กดี้อ เราก็จะลองเรียนลองสอนกันดูจะได้ผลอะไรบ้างก็จะรู้เอาเองทีหลัง

อ้อ, หมดเวลา.

ธาตุปัจจะเวกชนปาฐะ

บทสรุปหัวใจพระพุทธศาสนาเรื่องสุญญตาและอนัตตา ที่พระบูรพาจารย์
ประกอบขึ้นเป็นบทศึกษาบทแรกสำหรับผู้ที่จะเข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา
ใช้สืบ ๆ กันมา ปรากฏอยู่ในหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวงเป็นต้น

(นำ) หันทะ มะยัง ธาตุปัจจะเวกชนปาฐัง ภาณามะ เส.)

ขอเชิญ เราทั้งหลาย สวดพิจารณาธาตุเกิด

(ข้อว่าด้วยจิวร), ยะธาปัจจะยัง ปะวัตตะมานัง ธาตุมัดตะ
เมเวตัง, สิ่งเหล่านี้ เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติเท่านั้น, กำลังเป็น
ไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนื่องนิจ, ยะทิทัง จีวะรัง, ตะพุปะภุญชะโก
จะ ปุคคะโล, สิ่งเหล่านี้ คือจิวร, และคนผู้ใช้สอยจิวรนั้น, ธาตุมัดตะ
โก, เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ, นิสัสโต, มิได้เป็นสัตว์ะอันยังยืน,
นิชชีโว, มิได้เป็นชีวะอันเป็นบุรุษบุคคล, สุญโญ, วางเปล่าจากความ
หมายแห่งความเป็นตัวตน, สัพพานิ ปะนะ อิมานิ จีวะรานิ อะชิจฺจนะ-
นินยานิ, ก็ จีวรทั้งหมดนี้ ไม่เป็นของน่าเกลียดมาแต่เดิม, อิมัง ปุติกา
ยัง ปัตฺวา, ครั้นมาถูกเข้ากับกาย อันเนาอยู่เป็นนิจนี้แล้ว, อะติวิยะ
ชิจฺจนะนินยานิ ชายันติ, ย่อมกลายเป็นของน่าเกลียดอย่างยิ่งไปด้วยกัน.

(ชื่อว่าด้วยบิณฑบาต), ยะถาปัจจะยัง ปะวัตตะมานัง ธาตุ
มัตตะเมเวตัง, สิ่งเหล่านี้ เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติเท่านั้น, กำลัง
เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนื่อง নিজ, ยะทิทัง ปิณฑะปาโต, ตะทุปะ-
ภุญชะโก จะ ปุคคะโล, สิ่งเหล่านี้ คือบิณฑบาต, และคนผู้บริโภค
บิณฑบาตนั้น, ธาตุมัตตะโก, เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ, นิสัสโต,
มิได้เป็นสัตว์ะอันยังยืน, นิชชีโว, มิได้เป็นชีวะอันเป็นบุรุษบุคคล,
สุญญ, วางเปล่าจากความหมายแห่งความเป็นตัวตน, สัพโพ ปะนา
ยัง ปิณฑะปาโต อะชิจฺจนะนิโย, ก็บิณฑบาตทั้งหมดนี้ ไม่เป็นของ
น่าเกลียดมาแต่เดิม, อิมัง ปุติกายัง ปัตวา, ครั้นมาถูกเข้ากับกาย อัน
เนาอยู่เป็นนิจนี้แล้ว, อะติวิยะ ชิจฺจนะนิโย ชายะติ, ย่อมกลายเป็น
ของน่าเกลียดอย่างยิ่งไปด้วยกัน.

(ชื่อว่าด้วยเสนาสนะ), ยะถาปัจจะยัง ปะวัตตะมานัง ธาตุ-
มัตตะเมเวตัง, สิ่งเหล่านี้ เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติเท่านั้น,
กำลังเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนื่อง নিজ, ยะทิทัง เสนาสะนัง,
ตะทุปะภุญชะโก จะ ปุคคะโล, สิ่งเหล่านี้คือเสนาสนะ, และคน
ผู้ใช้สอยเสนาสนะนั้น, ธาตุมัตตะโก, เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ,
นิสัสโต, มิได้เป็นสัตว์ะอันยังยืน, นิชชีโว, มิได้เป็นชีวะอันเป็นบุรุษ
บุคคล, สุญญ, วางเปล่าจากความหมายแห่งความเป็นตัวตน, สัพพานิ
ปะนะ อิมานิ เสนาสะนานิ อะชิจฺจนะนิยานิ, ก็เสนาสนะทั้งหมดนี้
ไม่เป็นของน่าเกลียดมาแต่เดิม, อิมัง ปุติกายัง ปัตวา, ครั้นมาถูก

เข้ากับกาย อันเนาอยู่เป็นนิจนี้แล้ว, อะติวิยะ ชิคุจจะนิยานิ ชายันติ, ย่อมกลายเป็นของน่าเกลียดอย่างยิ่งไปด้วยกัน.

(ชื่อว่าด้วยคิลานเภสัช), ยะถาปัจจะยัง ปะวัตตะมานัง ธาตุ-
มัดตะเมเวตัง, สิ่งเหล่านี้ เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติเท่านั้น, กำลัง
เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนื่องนิจ, ยะทิทัง คิลานะปัจจะยะเภสัช-
ชะปะริกขาโร, ตะทุปะภุญชะโก จะ ปุคคะโล, สิ่งเหล่านี้ คือเภสัช
บริหารอันเกื้อกูลแก่คนไข้, และคนผู้บริโภคะเภสัชบริหารนั้น, ธาตุ-
มัดตะโก, เป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ, นิสัสัตโต, มิได้เป็นสัตวะอัน
ยังยืน, นิชชีโว, มิได้เป็นชีวะอันเป็นบุรุษบุคคล, สุญญโณ, วางเปล่าจาก
ความหมายแห่งความเป็นตัวตน, สัพโพ ปะนายัง คิลานะปัจจะยะ-
เภสัชชะปะริกขาโร อะชิคุจจะนิยานิ, ก็คิลานเภสัชบริหารทั้งหมดนี้
ไม่เป็นของน่าเกลียดมาแต่เดิม, อิมัง ปุตติกายัง บัตว์วา, ครั้นมาถูกเข้า
กับกาย อันเนาอยู่เป็นนิจนี้แล้ว, อะติวิยะ ชิคุจจะนิโย ชายะติ, ย่อม
กลายเป็นของน่าเกลียดอย่างยิ่งไปด้วยกัน.

.....

ทุกสิ่งจะยึดมั่นถือมั่นไม่ได้



BIA

